

І.С. Кравчук (Тернопільський національний
економічний університет, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕМІСІЇ ТА ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано діючі системи електронних грошей в Україні. Охарактеризовано особливості та недоліки вітчизняного регулювання емісії й обігу електронних грошей. Запропоновано напрями розвитку ринку електронних грошей в Україні.

Ключові слова: електронні гроші, наперед оплачені картки, електронні гроші на програмній основі, смарт-картки, електронний гаманець.

Табл. 2. Рис. 1. Літ. 15.

И.С. Кравчук (Тернопольский национальный
экономический университет, Украина)

ОСОБЕННОСТИ ЭМИССИИ И ОБРАЩЕНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы действующие системы электронных денег в Украине. Охарактеризованы особенности та недостатки отечественного регулирования эмиссии и обращения электронных денег. Предложены направления развития рынка электронных денег в Украине.

Ключевые слова: электронные деньги, предоплаченные карты, электронные деньги на программной основе, смарт-карты, электронный кошелек.

I.S. Kravchuk (Ternopil National Economic University, Ukraine)

FEATURES OF ELECTRONIC MONEY EMISSION AND CIRCULATION IN UKRAINE

The article analyzes the existing systems of e-money in Ukraine. Peculiarities and drawbacks in national regulation of emission and electronic money circulation are described. Directions for further development of the e-money market in Ukraine are offered.

Keywords: e-money; prepaid cards; software-based e-money; smart-cards; e-purse.

Постановка проблеми. Міжнародні ринки характеризуються збільшенням ролі електронних технологій у забезпеченні їхньої ефективної діяльності. Так, купівля-продаж цінних паперів на фондових біржах здійснюється на основі електронних торговельних систем, зростає обсяг електронної комерції в мережі Інтернет, створені та функціонують системи електронних грошей.

Так само, як декретні гроші замінили засновані на готівці паперові банкноти, електронні нарахування і списання переважатимуть інші платежі, створивши приватним грошам потенціал для конкуренції з валютами, випущеними урядами [4, 287].

Роль електронних грошей у розрахунках в мережі Інтернет у світовому масштабі зростає швидкими темпами. Еволюція форм грошей відбувається і в Україні – електронні гроші починають використовуватися вітчизняними економічними агентами для розрахунків в українському сегменті мережі Інтернет. Однак темпи зростання емісії електронних грошей в Україні є значно меншими, що зумовлено чинниками як мікро-, так і макrorівня. А тому на сучасному етапі актуальним є дослідження розвитку вітчизняних систем електронних грошей, зважаючи на світові тенденції й національні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання емісії й обігу електронних грошей знайшли своє висвітлення у наукових працях В.М. Кравця [11], О. О. Махаєвої [6], В.І. Міщенко [7], П.М. Сенища [11] та інших.

Невирішені частини проблеми. Сучасні аспекти функціонування ринку електронних грошей згідно з існуючою вітчизняною нормативною базою та міжнародною практикою відображені на недостатньому рівні, зокрема питання реєстрації емісії електронних грошей в Україні, розвитку сучасних платіжних технологій тощо.

Метою дослідження є визначення особливостей розвитку механізмів випуску електронних грошей в Україні, а також напрямів вдосконалення функціонування вітчизняних систем електронних грошей з урахуванням міжнародної практики.

Основні результати дослідження. Електронні гроші вперше з'явилися в Японії у другій половині 1980-х років. В Європі перші наперед оплачені електронні платіжні інструменти було запроваджено на початку 1990-х рр. [6].

Перший ґрунтовний документ загальноєвропейського рівня, присвячений проблематиці електронних грошей, був оприлюднений у 1994 р. під егідою Європейського валютного інституту (ЕМІ). Це «Звіт Ради ЕМІ про наперед оплачені картки», який зокрема рекомендував дозволити емісію електронних грошей тільки кредитним установам і давав визначення сутності електронних грошей [7, 5].

У 2000 р. було прийнято Директиву 2000/46/ЄС Європейського парламенту і Ради про започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей і пруденційний нагляд за ними, яку 16.09.2009 було замінено новою Директивою 2009/110/ЄС. Згідно з цією Директивою, електронні гроші – це вартість грошей, що перебуває в електронній формі, в тому числі магнітній, дає право вимоги до емітента, емітована в обмін на грошові кошти з метою здійснення платіжних трансакцій і акцептована іншою, ніж емітент електронних грошей, фізичною або юридичною особою [13].

В Україні нормативне регулювання обігу електронних грошей вперше було здійснено 25.06.2008 затвердженням НБУ «Положення про електронні гроші в Україні» [1]. У 2010 р. з метою відповідності регулювання емісії й обігу електронних грошей до Директиви 2009/110/ЄС Національний банк України затвердив нову редакцію «Положення про електронні гроші в Україні» (№481 від 04.10.2010). У даному документі визначення електронних грошей відповідає законодавству ЄС: «Електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента» [1].

Основною особливістю електронних грошей є те, що трансакції з ними не відображаються на банківських рахунках. Банківські рахунки використовуються лише, коли традиційні гроші використовуються для емісії та погашення електронних грошей.

Цю особливість чітко визначено в законодавстві Росії: «Електронні грошові кошти – грошові кошти, які попередньо надані однією особою (особою, що надала грошові кошти) іншій особі, що обліковує інформацію про розмір наданих грошових коштів без відкриття банківського рахунка (зобов'язаній

особі), для виконання грошових зобов'язань особи, що надала грошові кошти, перед третіми особами і щодо яких особа, яка надала грошові кошти, має право передавати розпорядження винятково з використанням електронних засобів платежу» [2].

Відносно електронних пристроїв, які сьогодні використовуються для збереження грошової вартості, розрізняють електронні гроші [7, 5]:

- на основі карток (card-based e-money);
- на програмній основі (software-based e-money).

Така класифікація електронних грошей була відображена в Директиві 2000/46/ЄС.

Електронні гроші на основі карток. Перший, найбільш поширений сьогодні вид електронних грошей представлений смарт-картками (smart-cards) або картками зі збереженою вартістю (stored-value cards – SVC), в які вбудований чіп, що містить грошовий еквівалент як результат попередньої оплати. Це те саме, що й наперед оплачені картки (prepaid cards) або карткові електронні гаманці (e-purses). Варто зауважити, що до електронних грошей відносять лише наперед оплачені картки багатопільового використання (multipurpose prepaid cards), які застосовуються тримачем для розрахунків не тільки з емітентом, а й із «третьою стороною» [11, 17].

Електронні гроші на програмній основі. Другий вид електронних грошей являє собою грошову вартість, яка за допомогою програмного забезпечення зберігається в пам'яті комп'ютерів, наприклад, на жорстких дисках. Розрахунки такими електронними грошима відбуваються з використанням телекомунікаційних мереж, здебільшого відкритої мережі Інтернет [11, 18].

Однак термінологія у сфері електронних грошей змінюється. На сучасному етапі Європейський центральний банк електронні гроші поділяє на hardware based (включає продукти, що забезпечують споживачів портативними електронними засобами, як правило картками, що включають мікročіпи, в тому числі наперед оплачені (prepaid) картки) та software based (на основі про-грамного забезпечення персональних комп'ютерів) [14]. Дана класифікація за економічним змістом цілком узгоджується з вищенаведеною (на основі Директиви 2000/46/ЄС).

В ЄС емісія електронних грошей характеризується зростаючим трендом (рис. 1).

Так, з березня 2009 р. по грудень 2011 р. приріст обсягу емісії електронних грошей в ЄС склав 112,7% (2,655 млрд. євро). У структурі емісії електронних грошей переважають засоби, емітовані на основі карток, – 65,4%. В Україні, за даними Державної податкової адміністрації (ДПА), в 2011 р. обсяг ринку електронних грошей становив 2,5 млрд. грн., у 2009 р. – близько 1,3 млрд. грн., а в 2007 р. – 250 млн. грн. [10]. Таким чином, обсяг ринку зріс за 2007–2011 рр. в 10 разів. Проте ДПА не розкрила методологію розрахунків, а тому наведені дані не можна вважати повністю релевантними та порівняльними щодо інших країн.

Особливістю випуску електронних грошей в Україні є те, що їхнім емітентом можуть бути тільки банки.

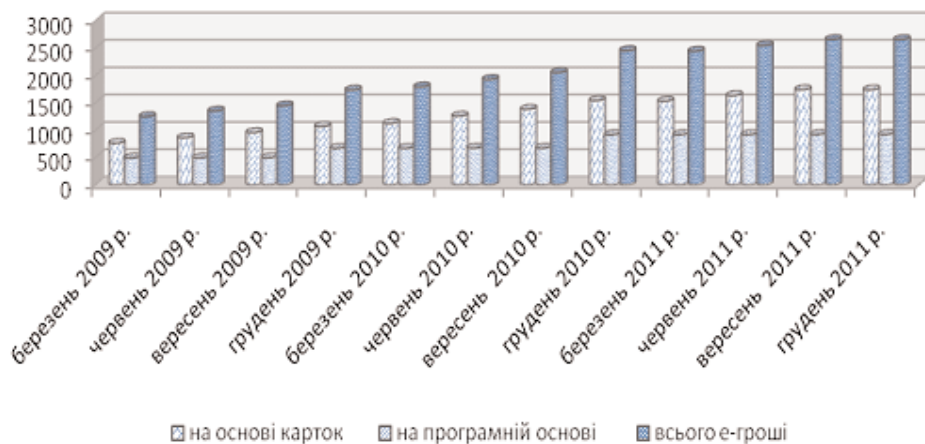

Рис. 1. Динаміка емісії електронних грошей в ЄС, млн. євро, розроблено за даними [14]

Емітент зобов'язаний визначати суму електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, з урахуванням таких вимог [1]:

- сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 2000 грн.;
- сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 8000 грн.

Крім того, особа, яка має намір створити систему електронних грошей і здійснювати їх випуск, зобов'язана узгодити з Національним банком України правила системи щодо здійснення випуску електронних грошей.

На даний час НБУ погодив дві системи електронних грошей [12]:

- «Максі» (ПАТ «ВіЕйБі Банк»);
- "MoneXy" (ПАТ Банк «Контракт»).

НБУ також визначив перелік банків, які можуть здійснювати емісію електронних грошей (15 банківських установ), як правило, через емісію карток Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), а також на основі використання платіжних систем "Visa International" та «ГлобалМані».

У НСМЕП передбачено випуск смарт-карток з функціями електронного гаманця – платіжного додатку до платіжної картки, кошти за операціями з яким обліковуються на консолідованому картрахунку емітента і який дозволяє його держателю в межах установленого ліміту виконувати платіж за товари (послуги) без уведення персонального ідентифікаційного номера (ПІН)) [8]. Саме електронний гаманець можна вважати електронними грошима. На операції з електронним гаманцем встановлюються такі ліміти:

- обмеження максимальної суми разового завантаження – 1000 грн.;
- обмеження максимального балансу – 100 грн.;
- обмеження суми безПІНового платежу – 100 грн. [8].

Користувачі карток НСМЕП мають змогу здійснювати розрахунки в мережі Інтернет на основі таких систем інтернет-платежів: «Інтерплат», "SmartPay" (розроблена в 2005 р. АТ «ІМЕКСБАНК») та "PlatiMO".

У цілому в Україні НСМЕП не користується великою популярністю. Обороти НСМЕП за 2010 р. склали понад 25,9 млрд. грн., це близько 5,8% від загального обсягу операцій з платіжними картками в Україні [9].

Основним чинником, що обмежує розвиток Інтернет-платежів на основі карток НСМЕП як електронних грошей, є необхідність використання користувачем карт-рідера, під'єданого до персонального комп'ютера.

Система електронних грошей «Максі» (розроблена ПАТ «ВіЕйБі Банк») передбачає емісію певного обсягу електронних грошей («МАХІ-бонус», 1 бонус = 1 грн.) на основі карток "МАХІ CARD". Учасник накопичує «МАХІ Бонуси» у випадку здійснення будь-якої операції купівлі товару за готівкові або безготівкові кошти в точках продажу партнера програми "МАХІ" із застосуванням "МАХІ CARD". Максимальна сума «МАХІ Бонусів», що можуть бути накопичені учасником на одній "МАХІ CARD", становить 5 тис. грн. Розраховуватися з допомогою "МАХІ CARD" можна лише в мережі установ, що є учасниками програми "МАХІ".

"МонеХу" (розроблена ПАТ Банк «Контракт») – це система електронних грошей на основі програмного забезпечення. У "МонеХу" електронними грошима є одиниці вартості, які зберігаються в електронних гаманцях (пам'ять комп'ютера), приймаються як засіб платежу іншими, ніж банк-емітент, особами і є грошовим зобов'язанням банку-емітента. Система передбачає використання ваучера "МонеХу", який є носієм інформації, що містить індивідуальну числову послідовність та ПІН-код, і засобом доступу до спеціального електронного гаманця.

Аналіз ринку платіжних карток в Україні (табл. 1) засвідчує, що протягом 2006–2008 рр. емісія карток з функціями електронних грошей взагалі не здійснювалася. Максимальний обсяг такого типу карток випущено в 2009 р. (38 тис.), надалі спостерігається спадаюча тенденція (в 2011 р. у 3,2 раза менше випущено платіжних карток з функцією електронних грошей). Їхня частка в загальному обсязі емітованих платіжних карток в 2011 р. склала лише 0,03%.

Основним засобом картки для виконання функцій електронних грошей є вбудований чіп. Так, частка платіжних карток з чіпом (в тому числі з функцією електронних грошей) склала в 2011 р. лише 3,41 %. Важливим чинником, що стримує розвиток ринку платіжних карток з чіпом, є наявність незначної кількості банкоматів і терміналів, які обслуговують такий тип карток.

В Україні найбільшого поширення набули системи електронних грошей на програмній основі, які не мають юридичного погодження НБУ. Такими системами є «Яндекс.Деньги», «Інтернет.Гроші», "WebMoney Transfer" тощо.

Найбільш популярною є система "WebMoney Transfer", створена в листопаді 1998 р. (в Україні функціонує з 2003 р.). Система підтримує декілька типів гаманців, на яких враховуються майнові права на різні типи цінностей (табл. 2). Одиницею виміру майнових прав на цінності, що знаходяться в гаманця, є титульний знак "WebMoney" (WM) відповідного типу.

Практично в усіх валютах, в яких номіновані WM, вони не мають юридичного статусу електронних грошей. Так, визначення WM у гривнях як права вимоги до банківського рахунку позбавляє їх статусу електронних грошей. У Росії юридично електронні гроші було визначено Федеральним Законом Росій-

ської Федерації «Про національну платіжну систему» від 27.06.2011 [2] і "WebMoney Transfer" запропоновано продукт «Електронні гроші» для їх випуску кредитними організаціями Росії.

Таблиця 1. Види платіжних карток, що емітовані українськими банками, тис. шт. *

Види платіжних карток	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Усього	32474	41162	38576	29104	29405	34850
За видами носіїв інформації						
З магнітною смужкою	30266	38676	36123	27092	27438	32022
Частка в загальному обсязі, %	93,20	93,96	93,64	93,09	93,31	91,89
З магнітною смужкою та чіпом	802	771	729	588	602	653
Частка в загальному обсязі, %	2,47	1,87	1,89	2,02	2,05	1,87
З чіпом	1300	1518	1558	1348	1236	1188
Частка в загальному обсязі, %	4,00	3,69	4,04	4,63	4,20	3,41
Для розрахунків у мережі Інтернет	106	197	166	76	129	987
Частка в загальному обсязі, %	0,33	0,48	0,43	0,26	0,44	2,83
За типами фінансових операцій						
З функцією видачі готівки	1104	1236	1041	827	832	777
Частка в загальному обсязі, %	3,40	3,00	2,70	2,84	2,83	2,23
З функцією платежів та видачі готівки	30816	39281	37217	28243	28559	34064
Частка в загальному обсязі, %	94,89	95,43	96,48	97,04	97,12	97,74
З функцією платежів без видачі готівки	554	645	318	34	14	9
Частка в загальному обсязі, %	1,71	1,57	0,82	0,12	0,05	0,03
З них з функцією електронних грошей	0	0	0	38	25	12
Частка в загальному обсязі, %	0,00	0,00	0,00	0,13	0,09	0,03

* розроблено за даними [3].

Таблиця 2. Характеристика електронних гаманців у системі "WebMoney Transfer"*

Тип гаманця	Позначення облікових одиниць, що зберігаються у гаманці	У чому номіновані	Тип цінності
U-гаманець	WMU	українська гривня	Права вимоги до банківського рахунку
R-гаманець	WMR	російський рубль	Банківський чек на пред'явника
Z-гаманець	WMZ	долар США	Подарунковий сертифікат на товари
E-гаманець	WME	євро	Банківський чек
B-гаманець	WMB	білоруський рубль	Електронний білоруський рубль
G-гаманець	WMG	золото	Складська розписка на біржове золото в сертифікованому сховищі

* розроблено за даними [15].

Зарахування WMU в U-гаманці та їх вивід здійснюється через гаранта "WebMoney" в Україні – компанію «Українське гарантійне агентство» (проводить діяльність з купівлі-продажу прав вимог до первинного дебітора – «Українського професійного банку»).

Користувачами системи "WebMoney" в Україні є більше 2 млн. осіб. За період з 1 по 26 березня 2012 р. лише з WMR було виконано 6,8 млн. трансакцій [15].

З 2011 р. "WebMoney" поряд зі стандартними платіжними послугами пропонує сервіс "Debt.WebMoney", тобто користувачі системи можуть один одному надавати кредит в WM. Крім того, запроваджено можливість оффлайн оплати з допомогою мобільного телефону, використовуючи "WebMoney".

Система «Інтернет.Гроші» (створена у 2003 р.) надає послуги зі створення та розрахунків електронними грошима на програмній основі. «Інтернет.Гроші» надає можливість створення «Інтернет.Гаманця», в якому знаходиться електронний еквівалент грошових коштів (ЕЕГК). Система не погоджена з НБУ і юридично не може бути системою електронних грошей, оскільки є небанківською системою. Введення грошей у систему здійснюється на основі купівлі ваучера, а виведення коштів — на основі безготівкового банківського переказу на розрахунковий або картковий рахунок у будь-якому банку або готівкою в офісі компанії. «Інтернет.Гроші» є менш популярними, ніж "WebMoney", оскільки комісія за їхні послуги є значно вищою (виведення коштів — 5,5–7,5%, а в "WebMoney" — 0,8%).

Отже, ринок електронних грошей в Україні характеризується:

- по-перше, слабким розвитком банками емісії електронних грошей;
- по-друге, активним (порівняно з електронними грошима на основі карток) використанням на практиці небанківських систем електронних грошей на програмній основі, проте вони не мають такого статусу через обмеження вітчизняного законодавства.

Для забезпечення ефективного розвитку розрахунків на основі електронних грошей необхідна реалізація ряду заходів.

1. З метою створення конкурентного середовища на ринку електронних грошей, що сприятиме його розвитку, НБУ доцільно внести зміни в нормативно-правові акти щодо дозволу небанківським установам здійснювати емісію електронних грошей відповідно до вимог міжнародної практики.

Так, Директивою 2009/110/ЄС [13] передбачено функціонування спеціальних інститутів електронних грошей, капітал яких має становити не менше 350 тис. євро. Власні кошти інститутів електронних грошей на цілі діяльності, що полягає в емісії електронних грошей, мають складати не менше 2% вартості емітованих електронних грошей в обігу. Інститути електронних грошей можуть також здійснювати надання платіжних послуг, надання кредитів, пов'язаних з платіжними послугами тощо. Проте вони не мають права залучати депозити фізичних осіб.

У Росії оператором електронних грошей може бути небанківська кредитна організація, яка має право на здійснення переказів грошових коштів без відкриття банківських рахунків і пов'язаних з ними інших банківських операцій [2].

2. Підвищити ліміти щодо обсягу зберігання електронних грошей з урахуванням часового аспекту й особливостей фінансового моніторингу.

У російському законодавстві визначено, що у випадку проведення оператором електронних грошей ідентифікації фізичної особи щодо «відмивання» коштів використання електронного засобу платежу здійснюється клієнтом за умови, що залишок електронних грошових коштів у будь-який момент не перевищує 100 тис. руб. (близько 2590 євро). У випадку непроведення оператором

ром електронних грошей ідентифікації фізичної особи щодо «відмивання» коштів — 15 тис. руб. (близько 390 євро). Вказаний електронний пристрій є неперсоніфікованим. Загальна сума електронних грошових коштів, що переводяться з використанням одного неперсоніфікованого електронного засобу платежу, не може перевищувати 40 тис. руб. (близько 1000 євро) протягом календарного місяця [2].

3. Створити у межах НСМЕП систему емісії електронних грошей на програмній основі як менш витратній (відсутність необхідності створювати необхідну інфраструктуру для продавців товарів і карт-рідерів для розрахунків власників електронних грошей у мережі Інтернет). При цьому слід скористатися досвідом "WebMoney Transfer", "PayPal" щодо впровадження сучасних платіжних сервісів (офлайн платежі з допомогою мобільних пристроїв тощо).

4. Впроваджувати у вітчизняну практику емісії платіжних карток на безконтактній основі (Near Field Communication — NFC), що сприятиме активнішому використанню карток з функцією електронних грошей. "MasterCard" і «ПриватБанк» у листопаді 2011 р. запустили в експлуатацію в Україні технологію "PayPass", що дозволяє здійснювати безконтактні електронні платежі в торговельно-сервісній мережі. Банк «Південний» першим випустив безконтактні картки карт "Visa payWave", оснащені чіпом та антеною, що дозволяє на основі радіоканалу передавати на безконтактний термінал інформацію про платіж і не має необхідності вводити ПІН-код при операціях до 200 грн. [3].

5. Прийняти Закон України «Про електронну торгівлю». Чітке законодавче визначення сутності та видів електронної торгівлі сприятиме ефективному розвитку бізнесу в Інтернеті, в тому числі й систем електронних грошей як засобів розрахунку.

Висновки. Вітчизняний ринок електронних грошей знаходиться на стадії становлення й потребує прийняття заходів з його активізації регулюючими органами (НБУ) для узгодження механізмів його функціонування з міжнародною практикою та впровадження банками сучасних технологій у платіжній сфері.

1. Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Правління Національного банку України 4.11.2010 №481 // zakon1.rada.gov.ua.

2. О национальной платежной системе: Федеральный Закон Российской Федерации о национальной платежной системе от 27.06.2011 №161-ФЗ // www.rg.ru.

3. Бесконтактные карты Visa payWave добрались до Украины // e-commerce.com.ua.

4. Генкин А. Частные деньги: история и современность. — М.: Альпина Паблишер, 2002. — 518 с.

5. Загальні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні // bank.gov.ua.

6. Махасва О. Електронні гроші: стан європейського ринку та його регулювання // Вісник Національного банку України. — 2006. — №8. — С. 30–34.

7. Міщенко В., Махасва О. Електронні гроші: поняття, стан українського ринку та перспективи розвитку // Банківська справа. — 2007. — №3. — С. 3–19.

8. Нормативна база НСМЕП // bank.gov.ua.

9. Підсумки роботи НСМЕП у 2010 році // bank.gov.ua.

10. Податкова хоче посилити контроль за обігом електронних грошей // news.finance.ua.

11. Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. — Вип. 10 / П.М. Сенищ, В.М. Кравець, В.І. Міщенко та ін. — К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. — 145 с.

12. Узгодження правил систем електронних грошей // bank.gov.ua.
 13. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 wrzesnia 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniadza elektronicznego oraz nadzoru ostroznosciowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywe 2000/46/WE // eur-lex.europa.eu.
 14. Euro-denominated electronic money in circulation in the euro area // stats.ecb.europa.eu.
 15. WebMoney – система расчетов on-line // www.webmoney.ru.

Стаття надійшла до редакції 3.04.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
 ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
 E-mail: book@nam.kiev.ua
 тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Маркетинг для магістрів: Навч. посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єромошенка, д.е.н., доц. С.А. Єрохіна: В 2-х т. – Т. 1. – К.: Національна академія управління, 2007. – 604 с.; Т. 2. – К.: Національна академія управління, 2007. – 544 с. Ціна без доставки за 1 том – 45 грн.; за 2 тома – 90 грн.

У навчальному посібнику в концентрованому вигляді викладено зміст усіх нормативних дисциплін по спеціальності «Маркетинг». По кожній з дисциплін базового курсу пропонуються контрольні питання, тести, глосарій і література.

Для викладачів, майбутніх бакалаврів і магістрів, аспірантів, маркетологів-практиків, наукових працівників, а також для всіх, хто цікавиться сучасними технологіями маркетингу.

Зміст

Том 1

- Розділ 1.** Маркетинговий менеджмент
Розділ 2. Маркетингові дослідження
Розділ 3. Товарознавство
Розділ 4. Стандартизація і сертифікація продукції та послуг
Розділ 5. Поведінка споживача
Розділ 6. Логістика
Розділ 7. Маркетингова товарна політика
Розділ 8. Товарна інноваційна політика
Розділ 9. Маркетингова політика розподілу
Розділ 10. Інфраструктура товарного ринку
Розділ 11. Промисловий маркетинг

Том 2

- Розділ 12.** Інформаційний маркетинг
Розділ 13. Маркетинг у банку
Розділ 14. Маркетинг послуг
Розділ 15. Інформаційні технології в маркетингу
Розділ 16. Міжнародний маркетинг
Розділ 17. Кон'юнктура світових товарних ринків
Розділ 18. Маркетингова цінова політика
Розділ 19. Маркетингова політика комунікацій
Розділ 20. Рекламний менеджмент
Розділ 21. Стратегічний маркетинг
Розділ 22. Комерційна діяльність посередницьких організацій
Розділ 23. Маркетинг персоналу